
Ana MROVLJE

Anna Freud: Hči psihoanalize

Anna Freud: The daughter of psychoanalysis

POVZETEK

Življenje in delo Anne Freud slikovito ilustrira začetke psihoanalize in vznik psihoanalitičnega dela z otroki. Anna, ki je svoje življenje posvetila zaščiti očetove znanstvene dediščine, ni ostala v Sigmundovi senci, temveč je postala ena najbolj prodornih ženskih predstavnic na področju psihoanalize. Vpogled v njeno življenje, ki je bilo tako polno priložnosti a sočasno tako zelo determinirano, nam predstavlja Sigmunda Freuda s popolnoma drugačnega zornega kota ter ga osvetljuje v luči človeka in starša. V prispevku odkrivam vzporednice Anninega otroštva in odraslosti, opisujem njene danosti, prikrajšanosti in jih postavljam v sestavljanko življenja hčere psihoanalize.

KLJUČNE BESEDE

Psihoanaliza, biografija, Anna Freud

ABSTRACT

The life and work of Anna Freud illustrates the beginnings of psychoanalysis and psychoanalytic work with children. Anna, who devoted her whole life to her father's legacy, did not always stay in his shadow. She became one of the most known and appreciated women representatives in the field of psychoanalysis. A look into her life, which was full of opportunities but at the same time so very determined, illustrates Sigmund Freud from a very different perspective and presents him as a parent and a human being. In this article I am searching for connections of Anna's childhood and her adult life. Through the review of her many opportunities and limitations, I try to position them all in the puzzle of her life.

KEY WORDS

Psychoanalysis, biography, Anna Freud

Uvod

»Naše zavedanje je kot majhen, prazen prostor v gozdu, ki je bil še včeraj prekrit z drevesi.«

Anna Freud

Anna Freud se je rodila kot najmlajša od šestih otrok Sigmunda Freuda in Marthe Bernays. Njeno življenje je bilo od samega začetka prepojeno z vznikom psihoanalitične teorije ter razvojem in integracijo lastnih spoznanj. Rodila se je leta 1895 na Dunaju, ravno tistega leta, ko sta Freud in Breuer objavila *Študije o histeriji*. Sigmund je bil v času njenega rojstva na vrhuncu svojega ustvarjanja in je prekipeval od raziskovalnega zagona.

Približno štiri mesece pred Anninim rojstvom je prišel do odkritja obstoja nezavednega. Anna se je rodila v družino, v kateri je imela tri starejše brate, Jeana Marina, Oliverja in Ernsta, ter dve starejši sestri, Mathilde in Sofie. Med otroki ni bilo velike starostne razlike, saj je bilo vseh šest rojenih v obdobju osmih let. Tretjega decembra 1895, ko se je rodila Anna, je Freud v pismu Wilhelmu Fliessu napisal, da bi mu v primeru, da bi dobil sina, poslal telegram, vendar bo zato, ker se mu je rodila hči, moral malo dlje počakati na novico. Kljub takšnim besedam je imel Anno za pravi blagoslov, saj se je število njegovih pacientov takoj po Anninem rojstvu podvojilo (Bonaparte, Freud in Kris, 1954).

Anna se s svojimi sorojenci ni razumela prav dobro, pogosto je doživljala občutja izključenosti in nepovezanosti z njimi. Tudi z materjo ni imela izrazito ljubečega odnosa. Zato pa se je med njo in očetom Sigmundom oblikovala zelo močna vez; bila sta si naklonjena, morda tudi zato, ker je Anna začela gojiti podobna intelektualna zanimanja kot njen oče – morda pa jih je začela gojiti prav zato. Freud je v dopisovanju z Wilhelmom Fliessom v pismu opisal, da odraščajoča Anna preko svoje nagajivosti postaja prava lepotica (Bonaparte, Freud in Kris). Edina od šestih otrok je sledila očetu na pot psihoanalize in postala ena najprodornejših ter uveljavljenih ženskih predstavnic na področju psihoanalize.

Ob refleksiji pridobivanja lastnega znanja je Anna dejala, da se je manj naučila v šoli in več od očeta ter gostov, ki so prihajali k njim domov. Tako se je naučila tudi hebrejščine, italijanščine, francoščine in angleščine. Hodila je na šolo Cottage Lyceum na Dunaju in jo končala pri sedemnajstih letih. Med drugim je bila izjemno negotova glede svoje prihodnosti in ob misli na to, kaj bo postala po poklicu.

Kljub temu pa je Anna, kot hčerka Sigmunda Freuda, s svojim prihodom na svet neizogibno vstopila v nastajajoče teorije svojega očeta.

Slika 1: *Anna Freud (Young-Bruehl, 2008, naslovnica)*

Premierno je bila v psihoanalitični literaturi predstavljena še pred svojim petim letom, ko je Sigmund navedel primer njenih sanj o jagodah v svoji knjigi *Interpretacija sanj*. Do svojega štirinajstega leta se je udeležila številnih sestankov Mednarodnega psihoanalitičnega združenja, takrat imenovanega Sredina družba, na katerih je poslušala diskusije med Jungom, Adlerjem, Ferenczijem, Rankom in svojim očetom. Relativno zgodaj je bila mednje sprejeta tudi kot članica. Svojo prvo učno analizo je kontradikcijam navkljub opravljala pri svojem očetu od leta 1918 do leta 1922, se pravi od dva-
indvajsetega do šestindvajsetega leta starosti. Svojo drugo analizo je opravljala od leta 1924 do leta 1929 pri psihoanalitiku Jacquesu Van Rillaeru (Midgley, 2013).

Precej hitro je pokazala zanimanje za očetove teorije ter sama začela prebirati njegove knjige. Anna ni ostala v senci svojega očeta, temveč je kasneje postala pionirka otroške psihoanalize navkljub Sigmundovim zanikanjem možnosti analiziranja otrok. Njen pristop ni bil primarno teoretičen, izhajala je predvsem iz prakse. Sama je delala z otroki in se tako začela ukvarjati z uporabnostjo psihoanalize pri otrocih, razširila je koncept obrambnih mehanizmov in s tem razvila področje ego psihologije.

Njena teorija o psihoanalizi otrok je na določeni točki prišla navzkriž s teorijo Melanie Klein. Anna je Kleinovo obtožila odmika od klasične, freudovske psihoanalize, Kleinova pa je videla Anno kot konzervativno in ozko mislečo. Njuno nestrinjanje je med drugim zadevalo starost, pri kateri naj bi bili otroci primerni za začetek psihoanalize. Kleinova je trdila, da so otroci uspešno analizirani že pred petim letom starosti, Anna pa se s tem ni strinjala. Obe sta pomembni predstavnici področja otroške analize, njuni izrazito različni paradigmi pa sta rezultirali v delitvi na kleiniansko in freudovsko smer znotraj Britanskega psihoanalitičnega združenja (Freud, 1954; Klein, 1957).

Annino življenje lahko v grobem razdelimo na dve obdobji: obdobje na Dunaju, kjer je živel prvih trinašdeset let svojega življenja, in na obdobje v Angliji, kjer je živel do smrti. Do njene selitve v Anglijo je prišlo ob drugi svetovni vojni, v London pa se je preselila s svojim ostarelim očetom, ki je leto po selitvi umrl. Od diagnoze njegove bolezni je Anna zanj skrbela in ga negovala. Po Sigmundovi smrti leta 1939 je nadaljevala nadgrajevanje očetovih teorij ter intenzivno razvijala metode otroške psihoanalize (Midgley, 2013). Anna je praktično vse svoje življenje posvetila zaščiti očetove dediščine – psihoanalize ter se neprenehoma borila za ohranjanje njegovih izvornih idej. Živela je asketsko življenje in se, kolikor je znano, odrekla tudi ljubezenskim radostim. Sama se ni nikoli poročila in ni imela otrok. Umrla je stara 86 let v Londonu.

Tudi sama je bila učna analitičarka ter je nekoč v intervjuju na vprašanje glede izobraževanja kandidatov za bodoče psihoanalitike odgovorila:

»Vprašali ste me, katera od osebnostnih značilnosti se mi zdi najpomembnejša za bodoče psihoanalitike. Odgovor je enostaven. Če nekdo želi postati pravi psihoanalitik oziroma psihoanalitičarka, mora stremeti k resnici, tako k znanstveni resnici kot tudi k osebni resnici. Pomembno je, da to stremljenje k resnici postavi nad nelagodje, ki se pojavi pri srečanju z neprijetnimi dejstvi, ne glede na to, ali dejstva pripadajo zunanjemu svetu ali lastni notranjosti. Če nadaljujem, mislim, da mora tisti, ki se ukvarja s psihoanalizo, imeti zanimanja, ki presegajo meje medicine ... skratka zanimanja, ki so povezana s sociologijo, religijo, literaturo in zgodovino ... Sicer bo njegovo dožemanje pacienta preozko. Ta trditev zajema dejstvo, da so takšne priprave zunaj zahtev, postavljenih kandidatom za psihoanalizo na izobraževalnih inštitutih. Dobro je, da edukanti postanejo bralci literature iz različnih držav in raznovrstih kultur. V velikih likih literature boste našli ljudi, ki vedo vsaj toliko o človeški naravi, kot želijo vedeti psihiatri in psihologi.« (Kohut, 1968, str. 474)

Družina Freud

Družina Freud je na Dunaju živel vse do leta 1938, ko je bila zaradi vojne primorana oditi. Tako mati kot oče, Martha in Sigmund, sta izhajala iz židovskih družin. Kljub svojemu religioznemu ozadju je bil Sigmund ateist, ki je videl potrebo po religiozni opredelitvi kot slab poskus razrešitve človekove notranje napetosti. Sigmund je opravljal poklic zdravnika nevrologa ter je ravno v tistem času, ko je postal oče Anni, postajal tudi oče psihoanalize. Družina je bila za tiste čase tradicionalna, delitev vlog je bila jasna: Martha je skrbela za dom in vzgajala otroke, Sigmund pa je služil denar in se v prostem času posvečal družini. Kljub očetovi pogosti zaposlenosti se je Anna vedno veselila počitnic, ko je lahko z njim preživela več časa ter je bila več zunaj, na prostem. Rada je bila zunaj stanovanja, ki ga je nekoč opisala kot »enajst sob in ena kopalnica«.

Ko sta se Martha in Sigmund odločila ustvariti družino, Freud še ni bil prepoznaven, in pogosto ju je skrbelo, kako bosta denarno prišla skozi mesec in plačala najemnino. Freudovi prvi teoretični prispevki so bili sprejeti vse prej kot z odobravanjem. Anna, ki je bila njun zadnji otrok, se je rodila, ko je bila Martha stara 34 let in Sigmund 39 let.

Sigmund je bil izjemno ambiciozen in zagnan raziskovalec, zaradi česar se je v pisarni zadrževal več časa, kot ga je prebil z družino. Ko sta se z Martho spoznala in zaljubila, je bil Sigmund še doma živeč študent brez denarja, kar mu je onemogočalo, da

bi si lahko z Martho takoj ustvaril družino. Leta 1987 sta se poročila in Martha je postala žena, kakršno si je želel. Sigmund je bil zelo zaseben človek. Imel je manjši krog prijateljev, katerim je bil izredno zvest, in oni so mu spoštovanje in lojalnost vračali. Veliko je bral, zelo rad je potoval ter zbiral razne arheološke artefakte z različnih koncev sveta (Jones, 1964). *Družina Freud ni bila družina, v kateri bi odprto izražali ljubezen. Anna je v svojih pismih očetu kljub temu na koncu vedno poslala objeme in poljube.*

Annina mati Martha je bila lepa, izobražena in inteligentna ženska. Z otroki je bila precej stroga. Kljub splošni ljubeči naravnosti do otrok ji z najmlajšo hčerko Anno nikakor ni uspelo vzpostaviti pristnega stika in povezanosti (Jones, 1964). Sigmund ni bil vpleten v dnevno skrb za otroke, kar je bilo v tistem času za očete zelo običajno. Kljub temu je z užitkom opazoval razvoj svojih otrok in material uporabljal pri kovanju psihoanalitičnih teorij. Martha je eksplicitno nasprotovala, da bi njune otroke uporabljal za predmet svojih raziskav, vendar je glede tega ni upošteval, predvsem kar zadeva mlajše otroke. Brez prevelikega oklevanja je Annine sanje vključil v *Interpretacijo sanj* (Roazen, 1993).

Pri gospodinjstvu in vzgoji otrok si je Martha delo delila s svojo sestro Minno Bernays, ki se je k njim preselila, ko je bila Anna stara leto dni. Freud je Martho in Minno v pismu imenoval kar »dve materi«. Njuni vlogi v hiši sta bili deljeni, pa vendar prekrivajoči se. Martha je gospodinjstvo vodila skoraj obsesivno natančno, še posebej je pazila na točnost in čistočo. Zelo pedantno je skrbela za dom in goste, kar je pomenilo, da so bili vsi obroki na mizi natančno po urniku. Poskrbela je, da so bili zaposleni zadovoljni in delovni ter da so bili Freudovi sodelavci in prijatelji vedno odlično pričakani in sprejeti v njihovo gospodinjstvo. Marthina izključenost iz moževega dela nikakor ni izvirala iz pomanjkanja njenih intelektualnih sposobnosti, temveč iz odločitve, da se ne bo vključevala v moževo delo ter da bo prepustila psihoanalitični svet njemu in kolegom, s katerimi ga je delil. Mnogo kasneje je Anna na to temo dejala: »Kar se tiče psihoanalize, moja mati nikoli ni želela sodelovati ... Moja mati je verjela v mojega očeta, ne v psihoanalizo.« (Young-Bruehl, 2008, str. 30)

Minna je imela več časa, da se je vključevala v razprave s Freudovimi kolegi, ter je sčasoma pokazala tudi več zanimanja za njegovo psihoanalitično delo. Občasno se je celo pridružila Freudu na njegovih potovanjih po Avstriji in Italiji ter je postala Freudova prva neformalna tajnica in s tem prva sorodnica, vpletena v njegovo psihoanalitično poklicno sfero.

Kljub prisotnosti »dveh mater« nobeni od njiju, ne Marthi ne teti Minni, ni uspelo resnično zadovoljiti potreb najmlajše Anne, ki je kasneje za svojo primarno skrbnico oziroma »psihološko mamo« imenovala svojo varuško in katoliško sestro Josephine Cihlarz. Josephine je bila pri družini Freud zaposlena od Anninega rojstva in je skrbela tudi za druga dva mlajša otroke, Sofie in Ernsta. Josephine je otroke čuvala doma ter jih vodila na dnevne sprehode v park. Bila je zelo naklonjena Anni, kar je bilo jasno vsem, ki so opazovali njuno interakcijo. Neke noči je v stanovanju pod stanovanjem Freudovih prišlo do uhajanja plina in posledično do eksplozije. Freud je takoj stekel v fantovsko sobo in vprašal: »Ali ste opice v redu?« Josephine je nemudoma in instiktivno zagrabila dojenčico Anno in šele nato preverila, ali so v redu starejši otroci. K sreči pri njih ni prišlo do škode in kmalu zatem je Freud najel prav to stanovanje spodaj in ga uporabljal kot svoje pisarne (Young-Bruehl, 2008).

O varni navezanosti Anne na Josephine govori še en dogodek, ki se je zgodil na enem od dnevnih sprehodov v park. Otroci so se igrali blizu klopcice, s katere jih je opazovala njihova mati Martha. Josephine je za trenutek izginila in Anna jo je v paniki začela iskati, čeprav je bila Martha blizu nje. Anna se je zgubila v parku in našli so jo šele po intenzivnem iskanju. Ko je Anna že delala kot otroška psihoanalitičarka, je napisala esej *O izgubljanju in izgubljenosti* (ang. *On Losing and Being Lost*), v katerem piše:

»Samo takrat, ko so starševski občutki preveč ambivalentni ... ali pa je njihova agresija bolj učinkovita kot ljubezen, oziroma takrat, ko so materina čustva usmerjena drugam, se zgodi, da se otrok ne le počuti izgubljenega, temveč se tudi dejansko izgubi. To se pogosto zgodi v situacijah, ki omogočajo preprosto racionalizacijo ... to je v velikih množicah ljudi, nakupovalnih središčih in podobno. Zanimivo je, da otroci po navadi ne krivijo sebe za to, da so se izgubili. Za primer vzemimo majhnega dečka, ki se je izgubil v nakupovalnem središču. Ko je bil ponovno združen z mamo, je v solzah dejal 'Izgubila si me!', in ne 'Izgubil sem se!'.« (Young-Bruehl, 2008, str. 34).

Anna je pri Josephine cenila njeno sočutno in empatično naravo. Opisala jo je kot toplo in zelo dobro do živali, kar je bilo Anni, veliki ljubiteljici živali, izredno všeč. Josephine je ostala pri družini Freud, dokler Anna ni začela hoditi v šolo. Kasneje se poročila ter imela svoje otroke. Devetindvajsetletna Anna je v pismu prijatelju dan pred Josephininim pogrebom o odnosu z njo pisala kot o svojem primarnem odnosu in najbolj pristnem odnosu svojega otroštva.

Annino otroštvo

Anna ni bila načrtovan otrok in novica o Marthini nosečnosti je bila za starše prej kot ne nezaželena. Freud je imel pred Anninim spočetjem zdravstvene težave, zaradi katerih se je poskušal odpovedati kajenju cigar. Ta poskus se je odražal v depresivnem razpoloženju, Fliessu pa je v pismu dejal, da je njegov libido stvar preteklosti. Kljub temu je Martha kmalu zatem zanosila (Freud, 1894). Zadnji meseci Marthine nosečnosti z Anno so bili za Martho izredno naporni. Freud je o tistem času v pismu Fliessu dejal: »*Wilhelm*' oziroma '*Anna*' se obnaša zelo slabo in bo prišel/-la na svet novembra ... Martha zelo trpi. Želim si, da bi že bilo konec.« (Freud, 1894, str. 148, 151)

Po porodu je Martha potrebovala kar precej časa, da si je opomogla. Znano je, da ni mogla oziroma ni želela dojiti Anne, v nasprotju z vsemi drugimi otroki. Zanimiv je tudi definitiven dogovor med Martho in Sigmundom, da po Anni gotovo ne bosta imela več otrok. Znano je tudi, da je Martha odšla na oddih stran od družine, ko je imela Anna deset mesecev. To je bilo prvič po poroki leta 1886, da je odpotovala nekam sama, brez Sigmunda in otrok. Ko je Anna dopolnila leto in pol, sta Martha in Sigmund ob koncu poletja začela skupaj odhajati na krajše počitnice v severno Italijo.

Vsi otroci se spominjajo prijetnih poletnih počitnic, ki so jih preživljali skupaj z očetom. To so bili, po Anninih besedah, veseli spomini iz časa otroštva. Freud je otroke rad vodil v gozd, kjer so nabirali gobe. Otrokom je rekel, naj bodo v gozdu zelo tiho, brez klepetanja, ter naj skrijejo vrečke za nabiranje gob, da gobe ne bi opazile njihovih namenov. Ko je našel gobo, jo je hitro skrnil pod svoj klobuk, kot da bi bila metulj. V teh ekspedicijah je Anna prebolela svoj vztrajajoči občutek izključenosti s strani starejših bratov in sester, ki je bil zanjo v zgodnjih letih zelo moreč (Young-Bruehl, 2008).

Prva tri leta Anninega življenja je družina Freud hodila na počitnice v Aussee, kjer so otroci z očetom pogosto hodili na sprehode in preživljali veliko časa v gozdu. Ker Martha ni nikoli pričakovala od Freuda, da se bo vedel kot varuška in skrbel za čistočo otrok, je bila samo Anna, ki je bila še v procesu toaletnega treninga, prva leta izključena z družinskih izletov.

Kot odrasla je pri sestajanju s kolegi omenila, kako težko ji je bilo vedno biti najmlajši otrok, najbolj dolgočasen in samo nepotreben tekmeč starejše sestre Sofie. Povedala je, da je imela vedno težave z izražanjem in projiciranjem agresije, ki jo je čutila v sebi in s katero se je tudi identificirala. Omenila je, da je imela pogosto tendenco, da bi obrnila agresijo vase in postala depresivna.

Anna je kasneje kot otroška psihoanalitičarka v svojih prispevkih opisala, kakšen je bil običajen toaletni trening na prelomu v dvajseto stoletje. Starši so uporabljali zelo stroge in rigidne metode, otrok je moral iti na kahlico ob določeni uri oziroma po urniku in ne takrat, ko je sam začutil potrebo. Anna je kasneje pogosto humorно komentirala strogost svoje mame: *»Moja mati se ni ravnala po pravilih drugih, ona je ustvarjala svoja lastna pravila.«*

Navajanje otrok na čistočo je bilo ženska domena, zato je Annino nasprotovanje in upiranje dejstvu, da se ni smela pridružiti drugim na izletih, predstavljalo konflikt in upiranje ženskim likom, predvsem materi. Martha Freud je k otroškim telesnim potrebam in nagonom pristopala obvladujoče in dominantno. Med otroki je bila znana zgodba o Marthini reakciji, ko je bil eden izmed otrok bolan in je varuška želela poklicati zdravnika. Martha je začudena in jezna dejala, zakaj naj bi klicala zdravnika, če vendar še ona sama ne ve, kaj je narobe z njenim otrokom.

Freud, ki ni prisostvoval pri toaletnem treningu svojih otrok, je na drugi strani z velikim zanimanjem opazoval razvoj agresivnih impulzov pri triletni Anni. Glede tega je zapisal: *»Pred kratkim se je Anna pritožila, da je Mathilde pojedla vsa jabolka, in nato zahtevala, da prerežemo in odpremo Mathildin trebušček ... Anna se razvija v čudovitega otroka.«* Anna se je res razvila v dekle, ki je bilo že od nekdaj nagnjeno k redoljubnosti, čistoči in »pravilnosti« v vedenju. Že kot otrok je bila pridna in ubogljiva, na kar kaže naslednji pripetljaj: Ko se je kot deklica igrala s prijateljico ob potoku in ji je kamen zdrsnil v vodo ter ji pri tem malo zmočil dokolenke, je v joku stekla domov, da bi se preoblekla, čeprav ji je prijateljica svetovala, naj pusti, da se posušijo (Young-Bruehl, 2008).

V času, ko je Anna začela hoditi v prvi razred, je bil Freud imenovan za profesorja na univerzi, kar je pomenilo izboljšanje družinske finančne situacije, deloma tudi zaradi večjega pritoka pacientov za Freuda. Anna je začela hoditi v šolo s šestimi leti, hodila je v zasebno osnovno šolo, na kateri so bili njeni sošolci pretežno otroci zdravnikov. Šole ni marala preveč, zato se je med poukom pogosto dolgočasila. Svojo izkušnjo in občutke, povezane s šolo, je opisala s poezijo njej ljubelega avtorja Rainerja Marie Rilkeja, ki v pesmi piše o neskončnem šolskem dolgčasu, minevanju časa in samoti (Young-Bruehl, 2008).

Šola ji je povzročala nemir, in pogosto se je pritoževala glede tega, da mora iti v šolo. V kasnejših letih šolanja je ta nemir sublimirala v skoraj kompulzivno branje knjig ter pisanje. Slednje je kmalu postalo eno njenih najljubših opravil.

Nezainteresiranost za šolo so si delili vsi sorojenci, nihče od njih pa ni imel večjih težav z absolviranjem snovi šolskih predmetov. Zanimivo je, da so vsi otroci, z izjemo najstarejše Mathilde, imeli rahlo govorno napako, pri kateri so nejasno izgovarjali sičnike. Šlo je za neke vrste sesljanje. Učitelji v šoli so se zaradi njihove govorne prikrajšanosti pritoževali nad njimi, saj so bili drugače bistri učenci, vendar je sesljanje občutno poslabšalo njihove šolske nastope. Ernest Jones je v Freudovi biografiji navedel, da je imel v otroštvu tudi Freud enako govorno napako. Kot otrok je Freud hodil celo na govorno terapijo in tako izboljšal jasnost govora. Freudov sin Ernst, ki je imel v otroštvu podobne težave, se je nato poročil z govorno terapevtko. Freud je v svoji klinični praksi govorne napake in jecljanje povezal s premestitvijo konflikta, do katerega pride pri izločanju.

Šola je za Anno vseeno predstavljala mesto, kjer se je lahko dokazala in se na vso moč trudila, da bi dorasla zahtevam učiteljev in svojih staršev. Pa vendar je sama v odraslosti dejala, da v šoli ni pridobila toliko znanja kot doma pri pogovorih z očetom ter od gostov, ki so prihajali k njim. Anna se je hitro učila tujih jezikov in se med počitnicami v Dolomitih naučila toliko italijanščine, da je lahko brala italijanski časopis. Kljub bistrosti se Anna ni vpisala na gimnazijo, temveč je tako kot njene sestre hodila na licej oziroma srednjo šolo. Pri vseh predmetih je pokazala zelo dobro znanje.

Leta 1908, ko je bila Anna stara dvanajst let, je več tednov preživela v bolnišnici zaradi operacije slepiča. Operacija je bila brez komplikacij, Anna pa je bila takrat jezna zaradi nečesa drugega. Ko so zdravniki določili datum njene operacije slepiča, ji je Martha to zamolčala. Vse, kar ji je povedala, je bilo to, da mora v bolnišnico na pregled. Morda je Martha to naredila zaradi slabe izkušnje z enako operacijo njene druge hčere, Mathilde, vendar ji Anna tega dogodka še dolgo ni oprostila. Martha ji je pogosto prikrila tudi vnaprej določen urnik preverjanj znanja, ki jih je imela hči v šoli, z mislijo, da se bo manj obremenjevala, če ne bo vedela, kdaj bodo pisali test. V tistem času je Anna začutila močno jezo do mame, ki pa se je kmalu podela, v poletnih počitnicah sta skupaj potovali in tudi kasneje ji je vsak dan poslala pismo. V Anni se je vedno bolj prebujala močna želja po potovanjih z očetom.

Anna je prvo lekcijo uvoda v psihoanalizo dobila od svojega očeta, ko je imela približno štirinajst let. Po večerji sta odšla na sprehod po Dunaju in ob opazovanju prečudovitih stavb ji je Sigmund rekel: *»Ali vidiš vse te prelepe hiše s čudovitimi fasadami? Za temi fasadami stvari niso nujno tako čudovite. In enako velja tudi za ljudi.«* (Bruehl, 2008, str. 52)

Anna je bila vedno bolj fascinirana nad diskusijami, ki so se odvijale na sestankih Dunajskega psihoanalitičnega združenja, pri katerih je sedela v kotu in poslušala. Bila je tako vznemirjena, da si je kmalu zaželela oditi z očetom v Ameriko, da bi se udeležila enega od njegovih predavanj. Bila je izjemno razočarana, ko jo je zavrnil. Ta zavrnitev pa je bila podobna drugim zavrnitvam v njenem zgodnjem življenju; ponovno je bila namreč premlada, da bi nečemu prisostvovala.

Tekmovalnost in sorojenci

Annerl, kot so ljubkovalno klicali najmlajšo od Freudovih otrok, je bila za Martho in Sigmunda gotovo zadnji otrok. Elisabeth Bruehl (2008) piše, da sta v obdobju po njenem rojstvu uporabljala najbolj zanesljivo kontracepcijo, abstinenco. Časovno je to obdobje sovpadlo s časom, ko je Freud razmišljal in se ukvarjal s pisanjem *Interpretacije sanj*. Ko je bila Anna še deklica, ji je glede svojega dela dejal, da *takšno spoznanje pade človeku v naročje le enkrat v življenju*.

Mathilde je bila najstarejša od šestih otrok, dve leti za njo se je rodil Martin, dve leti za Martinom Oliver, leto kasneje Ernst, dve leti za Ernstom Sophie in dve leti za njo Anna. Najstarejša Mathilde je bila tako od Anne starejša približno osem let. Kljub relativno majhni starostni razliki so se otroci delili v dve skupini po tri. Anna je tako pripadala skupini mlajših treh otrok s Sofie in Ernstom.

Ko je bila Anna mlajša, je bila deležna Martinove bratske zaščite. Naučil jo je plavati in jo pogosto vzел s seboj v gore. Z Oliverjem si ni bila blizu, zanj je ostajal skrivnost, vendar je zelo spoštovala njegovo delo. Oliver je užival, kadar je bil sam v svojih intelektualnih projektih. Bil je dober matematik in je kasneje postal strojni inženir. Anna si je bila izmed bratov pozneje najbliže s štiri leta starejšim Ernstom, ki ga je opisala kot najbolj šarmantnega in zanesljivega od vseh bratov.

Sofie, ki je bila dve leti starejša od Anne, je bila mamina ljubljena in Annina velika rivalka. Anna je bila ljubosumna na pozornost, ki jo je Sofie dobivala z matrine strani, ter ji zavidala njeno ljubkost. Kadar so govorili o Sofie, so vedno poudarjali njeno lepoto. Pogosto so sestre stereotipsko opredeljevali; Sofie je imela lepoto, Anna pa pamet. V enem od pisem se Anna spominja noči, ko je imela Sofie kot deklica visoko vročino in se ji je od zvišane temperature bledlo. Anna se spominja, da je Sofie klicala svojo mamo in je Anni dejala, da noče njene mame, temveč svojo mamo. Sofie je z mamo tudi pogosto potovala in dve leti zapored sama z njo preživljala čas v zdravilišču. Od fantov je bil Marthin ljubljenec Oliver, ki je bil zelo čeden, temnook in temnolas fantič, ki ga je brat Martin zaradi videza imenoval za Italijana. Tudi Freud je občudoval Oliverja, vendar predvsem zaradi njegovih intelektualnih sposobnosti. Dokler Oliver ni razvil simptomov obsesivne nevroze, je bil očetovo skrito upanje (Young-Bruehl, 2008).

S Sofiejino lepoto in dekliškostjo se je Anna težko spopadala. Ob njej se ni počutila lepo ter še manj ženstveno. V primerjavi s Sofiejinim ženskim, ozkim pasom in elegantnimi gležnji je sama zakrivala svoj širši pas in postavila obleke, ki so segale preko gležnjev. Sofie je bila v otroštvu za Anno lepa tekmica, podobno kot je bil čedni Oliver za Martina. Martha je glede njunega bratskega rivalstva nekoč dejala, da pri Martinovem rojstvu ni prišla dobra vila, ki bi dojenčku prinesla lepoto, prišla pa je druga vila in mu prinesla čudovito domišljijo. Freud je v pismu Fliessu dejal, da je Anna, kar se tiče fizičnega videza in domišljije, iz istega testa kot Martin. Kar je Freud oboževal pri svoji ljubi Anni, je bilo nekaj drugega. To ni bila njena feminilnost, temveč nekaj, kar je v pismu Fliessu imenoval Annina nagajivost (unartigkeit). Anna se je začela intelektualno udeleževati, razvijati domišljijo in občutek za pisanje. Bila znana po svojih sočnih, »nagajivih« izjavah, ki se jim ni želela odpovedati, morda tudi zato, ker je bila Freudu ta nagajivost tako zelo všeč (Freud, 1894).

Za Anno je bil odnos z dve leti starejšo sestro Sofie najtežavnejši od vseh odnosov s sorojenci. Sofie je bila center njenega zavidanja in ljubosumnosti, podobno pa je do Anne čutila tudi Sofie. Josephine je Anno kot deklico naučila plesti, kar je bilo pogosto krajšanje časa pri njihovi hiši. Mathilde in Sofie sta se plesti naučili še pred Anno od njihove tete Minne. Anni se njeni pleteni izdelki v primerjavi s Sofiejnimi niso zdeli dovolj dobri. Anna si je do konca življenja zapomnila, kako je Sofie takrat komentirala njeno delo, ko je rekla, da je njeno pletenje grdo. Po tem dogodku je tako zelo vztrajala v pletenju, da so jo zaskrbljeni starši prosili, naj se osredotoči še na kaj drugega. Njihove prošnje so naletele na gluha ušesa. Ko se je odločila, da izdelava novo pletenino, jo je morala izdelati naenkrat.

Freud je poskušal vplivati na njeno vedenje, ki ga je sam imenoval »ekscesivna strast«, vendar ni dosegel večjih rezultatov, Anna je nato namreč začela tkati. Freud se je ob poskusu, da bi jo razumel, začel spraševati o širšem antropološkem pomenu in razsežnosti dejavnosti tkanja in pletenja pri ženskah. Kmalu je prišel do zanimivega sklepa, da bi ta tehnika lahko skozi zgodovino služila ženskam kot nezavedno motiviran, iznajdljiv način, kako bi lahko prekrile svojo »genitalno pomanjkljivost« (Young-Bruehl, 2008).

Pot k psihoanalizi

Anna je ob delu z otroki leta 1918, pri svojih triindvajsetih letih, začela proces lastne analize pri svojem očetu. V tistem času analiza lastnih otrok ni bila tako redka, Melanie Klein, Carl Jung in Abraham so vsi analizirali svoje otroke. Sigmund se je z Anno srečeval šestkrat tedensko ob desetih zvečer, po svojem delovniku, potem ko je čez dan imel že trinajst drugih pacientov. V analizi je bila štiri leta ter jo končala leta 1922.

O Annini analizi pri očetu ne obstajajo nobeni zapisi, ki bi zajemali potek njenega analitičnega procesa. Freud je v svojem delu *The Child Is Being Beaten* navedel šest primerov pacientov. Pri petem primeru lahko sklepamo, da gre za Anno. Za ta primer je dejal, da je pacientka prišla v analizo, »da bi bila analizirana predvsem zaradi svoje neodločnosti v življenju, in ne bi mogla biti klasificirana na spektrumu klinične diagnostike ali pa biti odpuščena kot psihastenična«.

Vseeno pa se material z naslovom *Beating Fantasies and Daydreams* nanaša na klinični material, ki naj bi izhajal iz njene lastne analize, čeprav sama tega nikoli ni hotela priznati. Tudi Freud je v istem času objavil prispevek z naslovom *The Child Is Being Beaten*, ki je obravnaval podobno tematiko (Young-Bruehl, 2008).

Anna v tem prispevku predstavlja tri faze razvoja pacientovih agresivnih fantazij, bolj natančno fantazij o tepežu. V prispevku opiše, da v začetku pri pacientu pride do nastanka fantazije o tepežu, katere nastanek razloži kot nadomestilo za incestuozno predstavo ljubezenskega odnosa med očetom in hčerko, ki je bila potlačena. Tako pride do regresije na analno-sadistično fazo razvoja, v kateri poišče svoj izraz v fantaziji o tepežu, ki kot višek sovpada z masturbatorno zadovoljivjo. Te fantazije se v prispevku pojavljajo pri pacientki, stari okoli pet let. Kasneje, od osmega do enajstega leta, te fantazije nadomestijo tako imenovane dobre zgodbe, ki na prvi pogled nimajo nobene zveze z agresivnimi fantazijami, vendar imajo v svojem bistvu podobno strukturo. Dobre zgodbe v psihi pacientke služijo temu, da bi odrinile agresivne fantazije. Pacientka,

torej Anna, nato spozna podobnosti med dobrimi zgodbami in fantazijami o tepežu ter uvidi, da se dobre zgodbe včasih celo prelevijo v fantazije o tepežu. Tako imenovane dobre zgodbe oziroma fantazije in sanjarjenja so se Anni v odraslem življenju zopet začele pojavljati oziroma se je vanje zatekala, kadar je bila v stresnih situacijah in delovno preobremenjena.

Zanimivo, da se v Freudovem prispevku *The Child Is Being Beaten* (1919) v dveh primerih pojavi omemba moškega kompleksa, pri čemer gre za to, da dekle takrat, ko se obrne stran od svoje incestuozne ljubezni do očeta, vključno z genitalnostjo, s tem pogosto zapusti svojo feminilno vlogo. Vendar Freud v odtujitvi od feminilnosti v tem primeru ni videl korelacije s homoseksualnostjo ali moškim vedenjem. V tem je videl odmik od ženske seksualnosti: »Dekle zbeži od zahtev erotičnega dela življenja na splošno. V fantaziji se spremeni v moškega, ne da bi postala aktivna na moški način.« (Young-Bruehl, 2008)

Njun obojestransko idealizirani odnos je osebna analiza še okrepila. V času pred začetkom analize je Anna po opisih trpela za lažjo depresijo in insomnio. Paul Roazen (1976, str. 440) je svoj pogled na Annino analizo opisal tako:

»Psihoanaliza je bila obema tako pomembna, da je zanju vse drugo postalo trivialno; primarna dilema je bila, ali jo bo analiza lahko opremila, da bo nekoč sama postala psihoanalitičarka. Freudovi motivi so bili morda res najboljši, vendar je bila z medicinskega in človeškega vidika situacija bizarna. Kot njen analitik je neizogibno mobiliziral njeno idealizacijo njega in istočasno vdrl v zasebnost njene duše ter dodal nove transferne občutke v njun odnos, brez možnosti, da bi jih kdaj razrešila. To, da je vzel lastno hčer v analizo, je gotovo vzbudilo ojdipsko problematiko, da je Anna postala psihoanalitičarka, pa je bilo dobro za psihoanalitično skupnost. Vendar je Anni takšna analiza zmanjšala možnost njene osebne zadovoljitve, čeprav je imela priložnost delati z vodilno figuro psihoanalize in je bila deležna bogate izmenjave informacij. Morda pa je bil njen odnos z očetom tragičen samo z vidika normalnih standardov.«

Anna je v času svoje analize začela pisati poezijo. Med verzi se slikovito razkrivata njen notranji svet in doživljanje. Sama je dejala, da je začutila nujo po pisanju. V pesmi z naslovom *Sanje* dobro oriše svoje notranje občutje:

»In tako razmišljam: v svojem življenju
Bi lahko našel več ljubezni,
Samo ostri vid ti ni bil podarjen,
Tvoje srce je ostalo odprto za druge misli.
Ožje kot čevlji na tvojih stopalih,
Oklenjen s strahovi, obsesijami, preprekami,
Tvoj um, brez afekta, se odbija od stvari,
Ti pa obračaš svoja hrepenenja vase.« (Young-Bruehl, 2008, str. 83, 84).

Po lastni osebni psihoanalitični izkušnji se je odločila, da želi postati psihoanalitičarka. V začetku razvoja psihoanalize ni bilo psihoanalitičnih izobraževalnih inštitutov in kurikula, ki bi ga morala izpolniti, da bi lahko začela delati kot psihoanalitičarka. Pot do poklica je bila videti tako, da so kandidati najprej predelali vso psihoanalitično literaturo, poiskali učnega analitika, pri katerem so opravili osebno izkušnjo, ter nato

predlagali predstavitev lastnega prispevka na psihoanalitičnem združenju. Anna, ki je bila v psihoanalizo vključena praktično vse svoje življenje, z vstopom v psihoanalitični svet ni imela težav. Psihoanalitičnemu svetu se je predstavila s prispevkom o otroški psihoanalizi. Z zanimanjem in raziskovanjem otroške psihe je gotovo želela razumeti in zaceliti rane svojega otroštva.

Delo z otroki

V času, ko je Anna Freud začela preučevati otroško igro, je bil takšen pristop do otrok nekaj nenavadnega. Otroška igra je bila obravnavana kot smešna in nepomembna. Anna pa ji je namenila posebno pozornost in jo videla kot način, na katerega otrok zunanjemu svetu sporoča, kaj se dogaja v njegovi notranjosti. Anna je pripomogla k spremembi pogleda na otroški notranji svet. Prvič je v stik s pomočjo otrokom prišla pri delu z osirotelimi židovskimi otroki na Dunaju. Fokus Anninega zgodnjega dela je bil izrazito osredotočen na ojdipsko obdobje ter na razrešitev Ojdipovega kompleksa. V tem je zagreto raziskovala svoj odnos s Freudom.

Eno izmed njenih ključnih spoznanj pri delu z otroki se nanaša na vzpostavitev transferja v psihoanalitični obravnavi. Zagovarjala je tezo, da pri otroški psihoanalizi transfer igra drugačno vlogo, v smislu, da terapevt ne predstavlja le mame oziroma starša, temveč hkrati predstavlja tudi »drugo mamo« oziroma »drugega starša«. Verjela je, da mora analitik predstavljati dovolj veliko avtoriteto, da ga lahko otrok uporabi in upošteva tako kot starša.

V postavljanju teorije pri delu z otroki je prišla navzkriž s teorijo Melanie Klein. Njuna postulata o tem, kako analitično delati z otroki, sta bila povsem različna. Do neskladnosti je prišlo zato, ker je Kleinova predpostavljala, da ni nobene temeljne razlike med odraslim ter otroškim nadjazom in da je posledično jasno, da se psihoanaliza otrok ne more zelo razlikovati od psihoanalize odraslih. Anna je izhajala iz prepričanja, da obstaja med otroškim in odraslim nadjazom pomembna razlika, saj se otroški nadjaz zanaša na zunanje, starševske vplive in je od njih odvisen, kar pomeni, da bi bilo treba z otroki delati drugače. Obe sta se strinjali, da se pri otrocih proste asociacije ne izražajo verbalno kakor pri odraslih, temveč z dejanji, ki jih naredijo med igro.

Anna je kasneje razširila koncept obrambnih mehanizmov v knjigi *Jaz in obrambni mehanizmi* (Freud, 1937). V delu razloži, da se obrambni mehanizmi aktivirajo takrat, ko je *jaz* ogrožen oziroma ko pride do tesnobe in napetosti. Opisala je deset ključnih mehanizmov: zanikanje, projekcija, obračanje vase, sublimacija, regresija, racionalizacija, intelektualizacija, reakcijska formacija in umik v fantazijo. S tem je pomembno prispevala k razvoju ego psihologije.

Bila je izjemno altruistična in delovala je v dobro drugih. V knjigi *Ego and the Mechanisms of Defense* je opisala altruistično vedenje:

»Če povzamem, lahko za trenutek pogledamo na altruistično predajanje z drugačnega zornega kota, v povezavi s strahom pred smrtjo. Kdor je velikokrat projiciral svoje nagnonske impulze na druge ljudi, ne pozna tega strahu. V trenutku nevarnosti njegov ego namreč ni zares zaskrbljen zaradi svojega obstoja. Takšen posameznik namesto tega doživi tesnobo in zaskrbljenost za življenje svojih objektov ljubezni. Opazovanja kažejo, da so ti objekti, katerih varnost je tako

pomembna za to osebo, indirektne figure, na katere so bile premeščene lastne nagonske želje.» (Young-Bruehl, 2008, str. 234) V tem smislu namiguje, da skrb za druge lahko osebo odvrča od lastnega strahu pred smrtjo.

Odnosi in ljubezensko življenje

Kot mlada ženska je bila Anna graciozna in sramežljiva, z močnim občutkom za dolžnosti. Ko je bila stara sedemnajst let, je zbolela in zamudila del pouka. Poslali so jo v Italijo, da bi se ji izboljšalo zdravje in da bi razmislila o svoji prihodnosti. Kaj je bilo dejansko treba izboljšati oziroma pozdraviti, ni bilo eksplicitno izraženo. Sigmund je njeno bolezen v pismih naslavljal kot »tisto«. V Freudovih pismih lahko razberemo, da je bila depresivna. Nekatero spekulacije namigujejo, da je bila celo anoreksična in da je začela zelo hujšati. Zelo malo je videvala svoje družinske člane. Vsak dan je vestno pisala pisma svojemu očetu. V tistem času je njena rivalka, sestra Sofie, naznanila svojo prihajajočo poroko z Maxom Halberstadtom, moškim, ki ga je poznala le kratek čas.

Oče je takrat Anni oznanil, da se ona zaradi odsotnosti ne bo udeležila sestrine poroke. Anno je novica zelo prizadela. Oče ji je v zvezi s tem v pismu napisal:

»Poroko lahko povsem dobro speljemo tudi brez tebe; kar se tiče tega, jo lahko speljemo tudi brez gostov, zabav in podobnega, do česar tebi tako ali tako ni. Tvoji načrti za šolo bodo z lahkoto počakali, dokler se jih ne naučiš jemati manj resno. Nič ti ne bo ušlo. Moraš se naučiti živeti in uživati dan za dnem in biti vesela zaradi tako čudovitega zimskega vremena, ki ti lahko samo pomaga ... Če si sedaj prepričana, da tvoj oddih v Meranu ne bo moten v bližnji prihodnosti, ti lahko povem, da uživamo ob branju tvojih pisem, vendar tudi ne bi bili zaskrbljeni, če bi se počutila preveč lenobno, da bi nam pisala vsak dan.« (Freud, 1912)

Še vedno je bila globoko užalostena, ker je bila kot edina družinska članica izključena s poročnega slavlja. Freud se ji je med velikonočnimi prazniki pridružil v Italiji in ji po svojem odhodu napisal pismo, v katerem je impliciral, da verjetno doživlja ljubosumne občutke do Maxa, svojega novega svaka, ki mu je uspelo tako hitro osvojiti Sofiejino ljubezen, nekaj, kar njej ni uspelo. Freud je predpostavljal, da se ji dogaja tako imenovani »negativni Ojdip«, pri katerem dekle doživlja očeta ali svaka kot nasprotnika v doseganju sestrine ali materine ljubezni (Young-Bruehl, 2008).

V pismu, ki ga je Anna napisala očetu en teden pred sestrično poroko, lahko vidimo stanje njene samorefleksije; ob pisanju pisma je bila stara komaj sedemnajst let:

»Dragi Papa, danes sem dobila tvoje pismo, pa sem ti hotela vseeno pisati, da bi se ti zahvalila za tvoje prejšnje pismo, ki me je zelo osrečilo. Sedaj sem si opomogla in upam, da se tisto, kar sem imela, ne bo zopet ponovilo – veliko se sprašujem o tem, kaj je to sploh bilo, ker nisem bila zares bolna. Nekaj izbruhne v meni in vpliva, da se nato počutim zelo utrujeno in moram skrbeti za vse stvari, ki drugače tečejo same po sebi: to, da sem tukaj in da ves dan ne delam nič, čeprav nisem bolna, in podobne stvari.

Ne okrašujem več Sofiejinih prtov in ob tem se ne počutim dobro, saj bi jih želela dokončati. Seveda veliko premišlujem o Sofiejini poroki ter hkrati ostajam indiferentna do Maxa, ker mi je popoln neznanec; ni mi zares všeč, ampak prepričana sem, da nanj nisem ljubosumna. Ni ravno lepo, da to rečem, vendar sem

zelo vesela za Sofiejino poroko, saj mi je bilo to nedokončano tekmovanje med nama neznosno. Zanj to ni bila velika tema, ker je nisem zanimala, meni pa je bila ona od nekdaj zelo všeč in sem jo vedno malce občudovala. Vseeno ne morem razumeti, zakaj se bo poročila z Maxom, ki ga komaj pozna. Ampak ne morem misliti, da ima njegova prisotnost na Dunaju (kot je izpostavil Freud) ... kakršno koli povezavo s tem, kako se počutim, in resnično ne vem, zakaj se včasih počutim precej dobro in včasih ne, in res bi rada vedela, da si lahko pomagam. Zelo bi želela, da bi bila tako razumna kot Mathilde, in res ne razumem, zakaj pri meni vse zahteva tako veliko časa. Resnično sem zelo v redu, všeč mi je tukaj, in ko se vrnem na Dunaj, lahko zopet začnem delati vse stvari, ki jih rada počnem. Ampak če imam neumen dan, je vse videti narobe; na primer danes, ne morem razumeti, kako je lahko včasih vse tako neumno. Tega nočem imeti ponovno, ker si želim biti razumna oseba ali vsaj postati razumna oseba, vendar si včasih ne morem pomagati. Ko sem imela nekaj podobnega na Dunaju, sem vedno govorila s Trude o tem in vse je bilo v redu.

Prosim, razumi, da ti vsega tega ne bi napisala, če ne bi dobila tvojega zadnjega pisma, ker te nočem vznemirjati. Zdaj sem v redu, in to boš videl na lastne oči, ko se vrnem na Dunaj močna in zdrava, ker če nekaj hočem, potem se to tudi uresniči. Danes sem se stehtala in pridobila sem še en kilogram in pol, in nato sem šla na načrtovani sprehod, ki me ni utrudil kot po navadi. Vreme in sonce sta vedno lepši in toplejši in veselim se časa, ko bo vse začelo cveteti ... Sprehodi so tukaj veliko lepši kot na Dunaju in tudi tebi bi bilo tukaj vse zelo všeč. Pošiljam ti veliko pozdravov ter poljub, in ali bi mi lahko čim prej ponovno pisal, ker bom postala bolj razumna, če mi boš ti pomagal.

Tvoja Anna

*P. S. Nisem ti napisala več, ker tudi sama ne vem več, ampak gotovo ti ne prikri-
vam skrivnosti.» (Young-Bruehl, 2008, str. 57, 58)*

Med ohranjenimi pismi ni nobenega direktnega odziva na omenjeno Annino pismo. Po Sofiejini poroki je Freud vseeno zapisal, kaj naj bi bil cilj Anninega oddiha v Meranu. Cilj je bil, da bi Anna dosegla normalno feminilnost. Freud je glede tega zapisal (Young-Bruehl, 2008):

*»Razumela boš iz knjig, ki si jih prebrala, da si bila preveč entuziastična in zagre-
ta za stvari, nemirna in nezadovoljna, saj si se po otroško izogibala stvarem, ki
se jih odraslo dekle ne bi smelo bati. Spremembo bomo opazili, ko se ne boš več
izogibala užitkom, primernim tvojim letom, temveč boš z zadovoljstvom uživala,
v čemer uživajo tvoje vrstnice. Človek ima težko energijo za resne interese, če
je preveč zagnan, preveč občutljiv in ostaja izločen iz sebi lastnega življenja in
narave; tako se znajde neugodno zapleten v prav tiste stvari, ki jih želi delati.«
(Sigmund Freud, Anni Freud, 2. februar 1913)*

V času Sofiejine zaroke in priprave na poroko je prihajalo do velikih sprememb v družinski dinamiki. Cela družina poletij ni več preživljala skupaj, Freud je leta 1909 v pismu Jungu dejal: *»Malo po malo mladi ljudje postajajo samostojni in kar naenkrat sem postal starec.«* (Young-Bruehl, 2008, str. 61; Freud/Jung, 1909, str. 240) Večina njegovih otrok se je odselila, v stanovanju so skupaj ostali le Freud, Martha, Minna in Anna.

Anna se ni nikoli poročila ali uradno naznanila svojega odnosa z drugo osebo. V pesmi z naslovom *Sanje* je omenila, da bi verjetno našla mnoge ljubezni, če ne bi bila okupirana z drugimi mislimi in če ne bi hrepenenj obračala vase.

Kljub temu je imela veliko snubcev. Najbolj resen med njimi je bil dunajski študent medicine Hans Lampl. Hans se je spoprijateljil z vsemi Freudovimi otroki in je pogosto hodil na zabave z Martinom, Ernstom in Sofie. Včasih je zraven peljal tudi Anno, ki ni bila ravno tip dekleta, ki rado obiskuje zabave. Freud se je do Hansa sicer vedel zelo prijateljsko, nekoč mu je celo podaril drago moško obleko, vendar ga možnost, da bi Hans postal njegov zet, ni posebno zanimala. Hans, Anna in Sigmund so se leta 1920 skupaj udeležili Haaškega kongresa. Na tem skupnem potovanju se je Hans počutil kot tretje kolo. Zakaj je Freud menil, da Hans ni primeren snubec za njegovo Anno, lahko le sklepamo, jasno pa je, da sta se Anna in njen oče o njegovi neprimernosti za ženina strinjala. Anna je leto po Haaškem kongresu v pismu očetu dejala: »*Pogosto se prijateljsko družim z Lamplom, tako da imam vsakodnevne priložnosti, da potrdim najino sodbo o njem, do katere sva prišla prejšnje leto, in lahko rečem, da sva sodila pravilno.*« (Young-Bruehl, 2008)

Ni povsem jasno, kakšni so bili Freudovi argumenti glede tega, da so bili mnogi snubci neprimerni za njegovo najmlajšo Anno. Jasno je, da je njuna povezanost presejala meje odnosa med očetom in hčerko, tudi zaradi njunega skupnega dela in interesov ter skupnega življenja do Freudove smrti. Freud je ob odsotnosti Anne njuni kolegici Salome Andreas-Lou, ki je kasneje postala ena Anninih najbližjih zaupnic, dejal: »*Tudi sam zelo pogrešam hčerko Anno. Drugega marca se je odpravila v Berlin in Hamburg. Že dolgo se mi smili, ker je še doma z nami starci ..., ampak po drugi strani, če bo res odšla, se bom počutil tako depriviranega, kot se počutim sedaj, in tako kot bi se počutil, če bi se moral odpovedati kajenju! Dokler smo vsi skupaj, tega ne vidiš oziroma vsaj mi tega ne vidimo. In zato je v situaciji takšnih nerešljivih konfliktov dobro, da življenje pride enkrat do svojega konca ...*« (Young-Bruehl, 2008)

Zanimivo, kako je Freud kot rešitev problema videl le smrt samo. Ta podatek kaže na njegov občutek brezizhodnosti in odvisnosti. Freud je bil odvisen tako od kajenja cigar kot tudi od tega, da Anna ostaja doma. Sam je v svojih teoretičnih prispevkih preučeval, kako se oralni užitek ob kajenju povezuje z užitkom oboževanosti s strani ženske ter kako je kajenje odrasli nadomestek za materino dojko. Freud je zbolel za hudo obliko raka na grlu in imel veliko operacij, ki so stanje le začasno izboljševale. Anna je v času njegove bolezni postala njegova zvesta negovalka. Z njegovo nemočjo se je njuna povezava še bolj okrepila.

Kolegi v psihoanalitičnih krogih so pogosto izražali nekakšno usmiljenje do Anne, ki si tudi kasneje v življenju ni ustvarila lastne družine, ostala je neporočena in ni znano, da bi imela seksualne odnose. Vendar je Anna našla drugačne načine, da je uresničila svoja hotenja ter živela polno in razgibano življenje. Imela je bogato družinsko življenje, globoke in lojalne odnose z mnogimi osebami ter intelektualne izzive do konca življenja. Večino odnosov je začejala z delovnimi razmerji oziroma v povezavi z intelektualnim ujemanjem z drugo osebo. Odnosi, ki so Anni prinašali največ zadovoljstva, so bili pogosto odnosi z ženskami, ki so razumele njene stiske, ter z otroki. Z otroki je stike vzpostavljala povsem naravno in resnično je zmogla razumeti dogajanje v njihovem notranjem svetu.

Marie Bonaparte je Anno imenovala za eno vestalskih devic; rimskih boginj srca, ki niso imele otrok in moža, temveč so svoje življenje posvetile študiju in podpori duhovnikom (Smith, 1843). Anna je podobno domnevno ohranila svoje devištvo in življenje posvetila skrbi za ohranitev znanosti svojega očeta.

Odnos z Dorothy Burlingham

Dorothy Tiffany Burlingham, hčerka umetnika Luisa Tiffanyja in vnukinja Charlesa Lewisa Tiffanyja (ustanovitelja Tiffany & Co.), je bila ena od Anninih najbližjih osebnih prijateljic in zaveznic. Leta 1925 je na Dunaj pripeljala svojega astmatičnega sina Boba in tudi svoje preostale tri otroke, ki so imeli znake psihosomatskih motenj. Iz Amerike se je odselila tudi, da bi se ločila od moža zaradi njegovih duševnih motenj. Annino hrepenenje po tem, da bi imela Dorothy in njene otroke, kar je sama v širšem smislu opredelila kot odvisnost oziroma željo po imeti nekaj zase, na neki način oriše mejo njenega štiriletnega analitičnega srečevanja z očetom. Tudi od očeta se ni želela odseliti, kar je med drugim imelo negativen vpliv na njeno analizo. Dorothyjini otroci so bili med Anninimi prvimi analizanti. Dorothy je Anno prosila, naj skrbi za njene otroke, jih analizira in jih, med vrsticami, vzame za svoje.

Odnos z Dorothy je bil za Anno eden najglobljih; bila je njena življenjska sopotnica in kolegica. Skupaj sta preživeli zelo produktivna leta ter izdali mnoge skupne ugotovitve pri delu z otroki (Freud in Burlingham, 1943). V času vojne, leta 1940, je tudi Dorothy kmalu po Anninem odhodu migrirala v Anglijo, kjer sta živeli skoraj v neposredni bližini. Po Freudovi smrti, leta 1940, sta se preselili skupaj in tako živeli do smrti. Velikokrat so se pojavila domnevanja o njunem homoseksualnem odnosu, ki pa ostajajo le domnevanja, saj, kolikor je vsaj uradno znano, nikoli nista imeli seksualnega odnosa.

Anna je v enem od kliničnih prispevkov opredelila, da je lahko potlačena ali zanikana seksualnost simbolično obrnjena v odnos komplementarnosti. V pismih druga drugi sta se strinjali, da sta druga drugi kot dvojčici v njunem idealnem prijateljstvu. Dorothy je napisala Anni: *»Tako sem uživala v tvojem pismu o enojajčnih dvojčicah ... Zelo sem srečna in ponosna, da imava takšno vez.«* (Young-Bruehl, 2008, str. 139)

Obrniti svojo ljubezen k drugemu moškemu od svojega očeta se je Anni zdelo nemogoče. Morda je tudi zato obrnila svojo ljubezen k Dorothy, ker se pri tem ni srečala z nevarnostjo separacije od očeta in občutkom krivde. Kakor koli, njun odnos je bil močen in bogat, skupaj sta preživeli okoli petdeset let življenja.

Leta 1951 sta Dorothy in Anna skupaj s kolegico Helen Ross odprli kliniko za otroke in pomoč družinam, ki v edukativne namene služi še danes, preimenovana v Center Anne Freud. Dorothy je umrla pred Anno. Na njenem pogrebu so vrteli pesem Gustava Mahlerja Slovo prijatelja, tako kot tudi tri leta pozneje na Anninem pogrebu (Peters, 1975). Ne moremo reči, da se je Anna v življenju počutila neizpolnjeno ali da je obžalovala svoje življenjske odločitve, čeprav so mnogi kolegi iz psihoanalitičnih krogov nanjo preslikavali občutja nezadovoljenosti in prepričanosti o njeni homoseksualnosti.

Življenje v Londonu

Leta 1938 je družina Freud migrirala iz Avstrije v London zaradi vedno večjega antisemitizma. Anna je ob pomoči družinskega prijatelja Ernesta Jonesa uredila formalnosti glede selitve; Sigmundov rak je takrat že zelo napredoval. Nacisti so hoteli izprašati Freuda, vendar se je Anna ponudila, da gre namesto njega. Preden je odšla, ji je oče v roke potisnil strup, s katerim bi se lahko ubila v primeru, da bi jo hoteli mučiti. Anno so izpustili in družina je nato migrirala v Anglijo. Sigmund je naslednje leto umrl.

Za Anno je bila očetova smrt eno težjih obdobij v življenju. Freud je umrl stoično, lucidno in z zavedanjem, da je bolezen tako napredovala, da mu življenje nima več česa ponuditi. Zaradi prevelikega odmerka morfija je počasi padal v komo, iz katere se ni več prebudil. Dorothy se je bala Anninega zloma, vendar je Anna na videz dobro shajala. Martha je kot vedno graciozno in hkrati skrbno poskrbela, da so bili vsi v redu in da je bilo vse na svojem mestu. Pet dni po njegovem pogrebu se je Anna vrnila na delo in očeta neprestano čutila blizu, v njegovih pismih, ki jih je prebirala, ter v bogatem delu, ki ga je pustil za seboj. Annini najmočnejši in najpomembnejši občutki so bili vedno vezani na očeta.

Anna je v Angliji začela predavati v angleščini. V tistem času je imela v Angliji monopol nad otroško psihoanalizo Melanie Klein. Annin prihod v London je rezultiral v delitvi otroške analize na tri šole: freudovsko analizo, kleiniansko in kombinacijo obeh.

Vojna je dala priložnost, da je Anna začela opazovati otroke brez staršev oziroma tiste, ki so bili deprivirani starševske skrbi. Ustanovila je center Hampstead War Nursery. Osnovna ideja je bila dati otrokom priložnost, da v stabilnih odnosih na kliniki razvijejo varno navezanost. Po vojni je delala tudi z otroki, ki so preživeli koncentracijska taborišča. Izsledke dela s temi otroki sta z Dorothy Tiffany Burlingham objavili v seriji študij, ki so se ukvarjale z vplivom stresa na otrokovo zmožnost, da poišče odnose in povezavo, ki je ni dobil. Anna je od leta 1950 naprej pogosto potovala v Ameriko, kjer je učila in predavala, med drugim tudi na Yale Law School, kjer je obravnavala tematiko družinske kriminalistike.

Smrt

V zadnjih letih so Anno pestile mnoge zdravstvene težave. Bila je anemična in trpela je za posledicami kapi. Zaradi kapi je postala popolnoma nezmožna dela, tako da ni zmogla niti plesti. Nepokretnost je začela načenjati njenega duha. Njeni zadnji dnevi so bili mizerni, iz njene resničnosti ji niso pomagale niti njene močne fantazije in sanjarjenja. Imela je tudi močen tremor, kar jo je pripeljalo na rob nemira.

Po vrnitvi domov po dolgi hospitalizaciji jo je negovalka pogosto vozila do bližnjega ribnika, kjer sta metali košče kruha v vodo in z njimi hranili race. Anna je opazovala otroke, kako krmarijo motorne čolne na vodi. Ti srečni izhodi k jezeru so bili takšni kot tisti, ki jih je v otroštvu preživljala z Josephine ob ribniku z zlatimi ribicami. Ko sta odhajali nazaj, se je negovalki zazdelo, da je Anna v svojem volnenem plašču videti kot majhna deklica.

Anna je umrla doma pri 86 letih v nemirnem spancu. Njeno londonsko stanovanje so po smrti spremenili v muzej, posvečen njenemu življenju. Njen pepel je položen v grobnici družine Freud, ob njem pa je tudi pepel Dorothy Burlingham.

Literatura

- Bonaparte, M., Freud, A., in Kris, E. (1954). *The origins of psychoanalysis. Letters to Wilhelm Fliess, drafts and notes*. New York: Basic Books. (Original work published 1950).
- Freud, A. in Burlingham, D. (1943). *Infants without families*. London: G. Allen and Unwin.
- Freud, A. (1954). *The ego and the mechanisms of defense*. London: Hogarth Press. (Original work published 1936).
- Freud, A. (1937). *The ego and the mechanisms of defense*. London: Hogarth Press and Institute of Psycho-Analysis.
- Freud, S. (1894). *Letter to Fliess*. In *The Complete Letters of Sigmund Freud to Wilhelm Fliess, 1887–1904*. Cambridge: Harvard University Press.
- Freud, S. (1912). *Letter to Anna*. Edited by Ernest L. Freud. [Claudia Vaughn: translation] New York: Basic Books, 1960.
- Jones, E. (1964). *The Life and Work of Sigmund Freud*. London: Penguin.
- Kohut, H. (1968). Heinz Kohut: The evaluation of applicants for psychoanalytic training. *The International Journal of Psycho-Analysis And Bulletin of the International Psycho-Analytical Association*, 49: 548–554.
- Midgley, N. (2013). *Reading Anna Freud*. Routledge, New York, NY.
- Peters, U. H. (1985). *Anna Freud, a Life Dedicated to Children*. Schocker books: New York.
- Roazen, P. (1993). *Meeting Freud Family*. Boston: University of Massachusetts Press.
- Roazen, P. (1976). *Freud and his Followers*. Allen Lane: London.
- Smith, A. (1843). *A dictionary of Greek and Roman antiquities*. New York: Harper & Brothers.
- Young-Bruehl, E. (2008). *Anna Freud: A Biography*. Yale University Press (second edition): New haven and London.
-